

ЖИРОКЛИРИНГ И БРУТО ПОРАВНАЊЕ У РЕАЛНОМ ВРЕМЕНУ (БПРВ) ОПИС РАДА СИСТЕМА

На основу Закона о Централној банци БиХ у којем стоји: „Основни задаци Централне банке који се извршавају под надлежношћу њеног Управног одбора су: да потпомогне или успостави и одржава одговарајуће платне и обрачунске системе“, Централна банка БиХ је успоставила системе преко којих се обављају међубанкарска плаћања у конвертибилним маркама у БиХ.

Систем међубанкарског клиринга и поравнања је организован кроз два платна система којима управља Централна банка БиХ. То су жироклиринг систем и БПРВ систем.

ЖИРОКЛИРИНГ СИСТЕМ – ОПИС РАДА

Жироклиринг систем је систем међубанкарског клиринга за трансакције у износу мањем или једнаком 10.000,00 конвертибилних марака. У систему учествују учесници који имају одобрење за обављање послова платног промета као и Централна банка БиХ. Трансакције које иду путем жироклиринга се извршавају истог дана када су запримљене у циклусу поравнања за које су упућене. Клиринг платних налога свих учесника жироклиринга извршава се утврђивањем нето позиције сваког појединачног учесника као резултат обрачуна свих потраживања и дуговања учесника за сваки клириншки циклус.

Прикупљање налога, клиринг и поравнање нето позиција изводи се кроз етапе у одређеним временским периодима, сходно Оперативним правилима за жироклиринг и Одлуци о распореду рада и дневним активностима у жироклирингу.

Поравнање нето позиција учесника жироклиринга се изводи у терминима 09.30, 11.30, 13.30 и 15.30. те се исто извршава преко рачуна за поравнање у БПРВ, а у складу с Одлуком о утврђивању оперативних правила БПРВ-а. Поравнање се сматра коначним и неопозивим у тренутку када су нето позиције свих учесника извршене на рачунима за поравнање у БПРВ.

У Босни и Херцеговини се користи децентрализована мрежа жироклиринга. То значи да постоје три жироклиринг подручја/бранча (жироклиринг Главне јединице Сарајево – Жироклиринг бранч Сарајево, жироклиринг Главне банке РС ЦББиХ – Жироклиринг бранч Бања Лука и жироклиринг Главне јединице Мостар – Жироклиринг бранч Мостар) те централни жироклиринг – Жироклиринг центар који се налази у Централном уреду ЦББиХ.

Учесници усмјеравају налоге према:

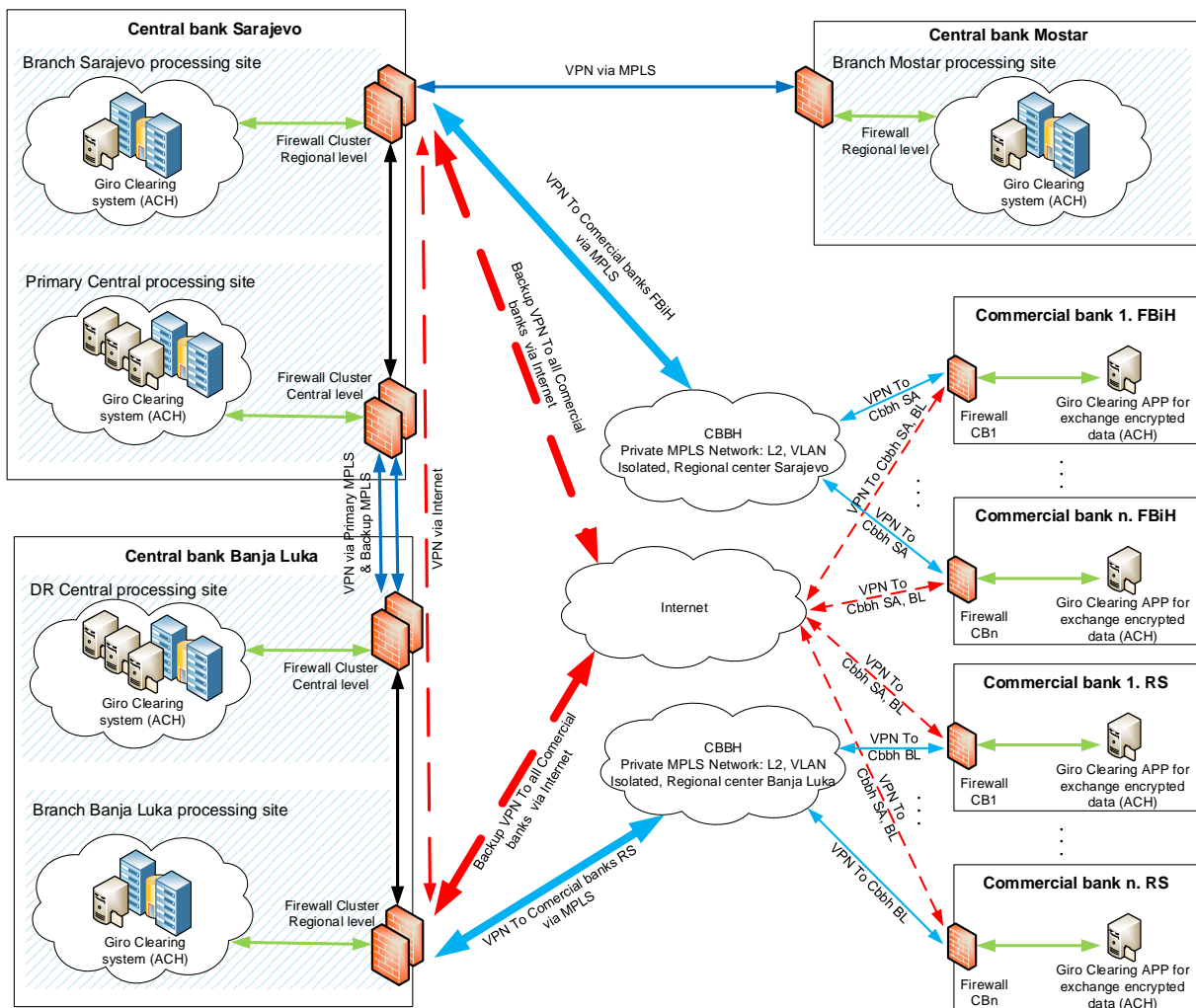
- а) Жироклиринг центру – за налоге према банкама с отвореним рачуном резерви у организационој јединици Централне банке различитом од оног у којем банка пошљалац налога има отворен рачун резерви и
- б) жироклиринг бранч – за налоге према банкама с отвореним рачунима резерви у организационој јединици Централне банке истом као онај у којем банка пошљалац налога има отворен рачун резерви и то:
  - Жироклиринг бранч Сарајево – банке с рачуном резерви код ГЈ Сарајево,

- Жироклиринг бранч Мостар – банке с рачуном резерви код ГЈ Мостар и
- Жироклиринг бранч Бања Лука – банке с рачуном резерви код ГБРС Бања Лука и Филијале Пале.

ц) налози у корист Централне банке се шаљу на ЖК центар.

У жироклирингу се користи SEPA формат порука, а који је у складу с ISO 20022 и верзијом Rulebooka Европског платног одбора, коју као актуелну за интерна кредитна плаћања одреди Централна банка и о томе обавијести учеснике.

Централна банка БиХ је за потребе жироклиринга изградила банкарско-телекомуникациону мрежу, те су сви учесници повезани телекомуникационим линијама на жироклиринг бранчеве и жироклиринг центар.

Слика 1. Глобална схема жироклиринг система

Радни дан у жироклирингу се одвија на следећи начин:

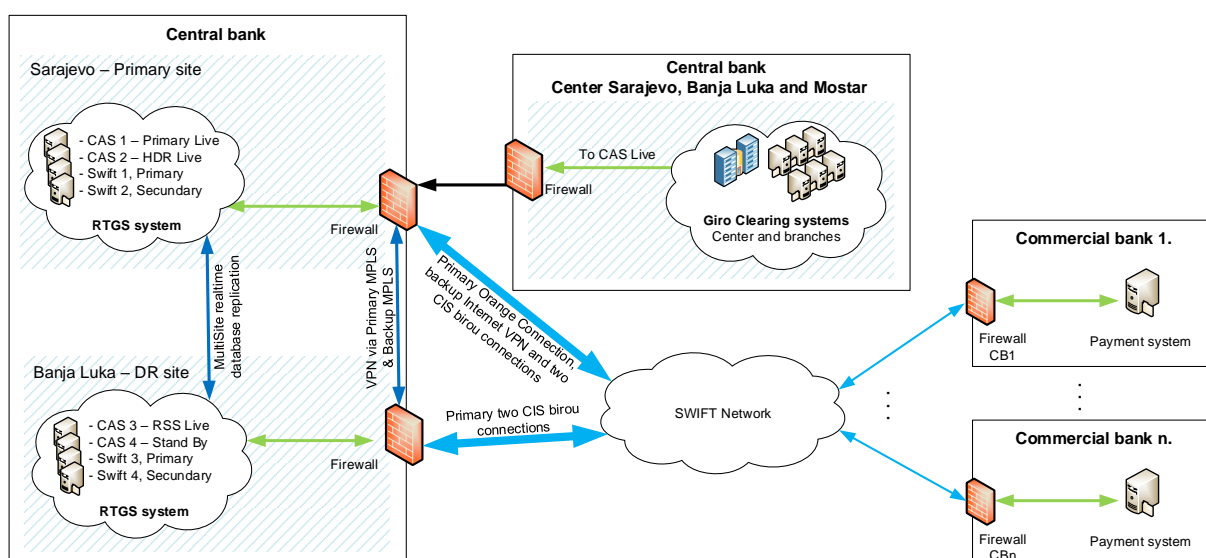
1. Отварање дана
2. Клириншки циклус/и (број клириншких циклуса се одређује Одлуком о распореду рада и дневним активностима у жиро клирингу)
3. Крај дана

Клириншки циклус у жиро клирингу се одвија на следећи начин:

1. Пријем трансакција
  - 1.1. Банке шаљу документе с налозима,
  - 1.2. Банке примају повратнице о успјешно преузетим/одбијеним документима и/или налозима,
2. Обрада – клиринг и слање билатералних или мултилатералне позиције учесника,
3. Поравнање нето позиција у БПРВ (билатерално или мултилатерално) и
4. Слање резултата
  - 4.1. Приливи и остали документи везани за клириншки циклус

БРУТО ПОРАВНАЊЕ У РЕАЛНОМ ВРЕМЕНУ (БПРВ) СИСТЕМ – ОПИС РАДА

Бруто поравнање у реалном времену, скр. БПРВ (енгл. RTGS) је систем међубанкарског клиринга који се користи за трансакције изнад 10.000,00 конвертибилних марака, а за ниже износе је опционално кориштење. У питању је систем који врши поравнање платних налога између учесника у реалном времену тј. трансакције које иду путем БПРВ-а се извршавају одмах (уколико за њих постоји покриће на рачуну за поравнање). Систем је у функцији сваког радног дана од 08.00 до 16.00 часова. БПРВ систем користи SWIFT комуникациону мрежу те самим тим и SWIFT формате порука за плаћање, и то: MT102, MT103, MT202 и MT205.

Слика 3. Глобална схема RTGS система

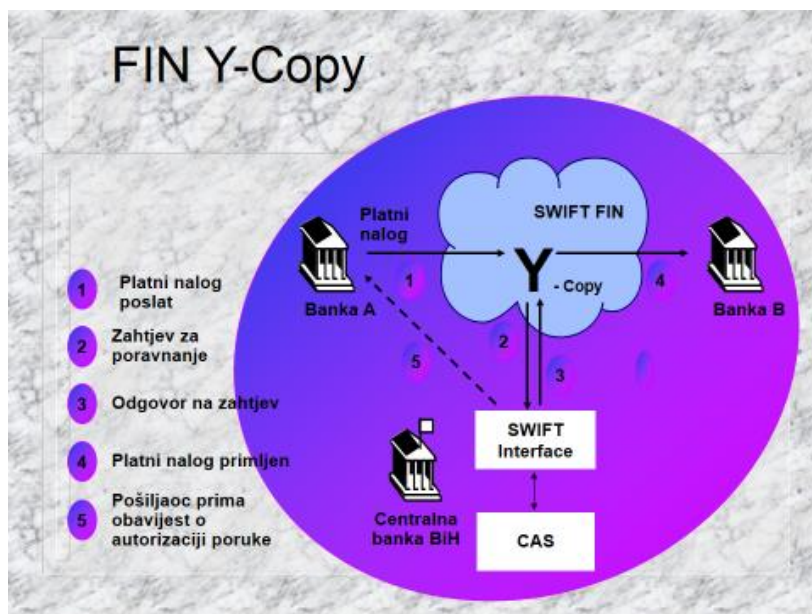
Путем БПРВ-а поравнавају се сви платни налози, независно од износа платног налога, упућени на извршење од стране учесника БПРВ-а (учествују све банке које имају дозволу за обављање послова платног промета као и Централна банка БиХ).

Поравнање нето позиција учесника жироклиринга се врши преко рачуна за поравнање у БПРВ, а у складу с Одлуком о утврђивању оперативних правила БПРВ-а. Такође, врши се и поравнање трансакција других правних лица који су у функцији обрачунских агената као што су нпр. оператори картичног пословања (тренутно један оператор картичног пословања – *Visacard*).

У оперативним правилима за БПРВ у дијелу Извршење платног налога стоји „Платни налози су након извршења у систему БПРВ-а коначни и неопозиви.“ Такође, у оперативним правилима за БПРВ стоји да су учесници у БПРВ систему одговорни за обезбјеђење покрића на рачуну за поравнање. Платни налози ће бити поравнати уколико је на рачуну за поравнање обезбјеђено покриће. Уколико покриће није обезбјеђено, платни налози ће се разврстати и извршити према приоритету. Уколико учесник не обезбједи довољно средстава на свом рачуну за поравнање до краја дана, налог ће сторнирати Централна банка БиХ.

Темељни дио БПРВ система је *CAS* (енгл. *Central Accounting System*), у коме се налазе рачуни за поравнање банака чланица унутрашњег платног промета и гдје се врши поравнање платних налога.

У систем је уграђен *SWIFT Y FIN Copy* као један од могућих начина тока финансијске поруке од пошиљаоца до примаоца укључујући и поравнање у Централној банци. У пракси *Y FIN Copy mode* значи, да порука пошиљаоца, коју је насловио директно на примаоца, на свом путу долази у Централну банку гдје се у наведеном *Y-Copy* ископира дио поруке битан за поравнање и одлази у *CAS* гдје аутоматски задужи рачун пошиљаоца, а одобри рачун примаоца, уколико на рачуну пошиљаоца има довољно средстава. Када се ова операција обави, систем генерише нову поруку која се враћа у *Y-Copy* и дозвољава оригиналној поруци да настави пут до крајњег одредишта – банке примаоца. Ова банка, када прими поруку од банке пошиљаоца, промптно може средства одобрити клијенту, јер је добијањем поруке аутоматски и добила средства на свој рачун за поравнање у *CAS*-у.

Слика 2. Принцип рада Свифт Y-Цопу сервиса

Оперативна правила и трошкови кориштења платних система

Централна банка БиХ је донијела оперативна правила за БПРВ и оперативна правила жиро клиринга којима се утврђују услови под којима Централна банка БиХ и учесници улазе у систем БПРВ-а и жиро клиринга.

Оперативним правилима за бруто поравнање у реалном времену (БПРВ) утврђују се услови под којима учесници улазе у систем БПРВ-а и иступају из БПРВ-а, услове искључивања учесника из БПРВ-а, праксу и поступке рада БПРВ-а, поступке за поравнање клириншких нето позиција учесника, те поступке за поравнање учесника БПРВ-а у посебним случајевима.

Оперативним правилима за жиро клиринг утврђују се права, обавезе и одговорности Централне банке БиХ у вези с радом жиро клиринга, услове за учешће у жиро клирингу, права, обавезе и одговорности учесника жиро клиринга, начин и поступке за клиринг и поравнање те поступке у случају када учесник у жиро клирингу није у могућности испунити своје обавезе.

Централна банка БиХ је одговорна за јавно објављивање оперативних правила за БПРВ и оперативних правила за жиро клиринг, као и свих измјена или допуна истих. Оперативна правила ступају на снагу објавом у Службеном гласнику БиХ, а објављују се и у Службеном гласнику Републике Српске, Службеним новинама Федерације БиХ и Службеном гласнику Брчко дистрикта БиХ. Такође, објављују се и на интернет страници Централне банке БиХ.

Централна банка БиХ наплаћује од учесника трошкове услуге обављања платних трансакција кроз системе БПРВ-а и жиро клиринг, као и накнаду за учешће у платним системима у складу с важећом тарифом накнада Централне банке БиХ. Наплата се врши задужењем рачуна резерви учесника код припадајуће главне јединице или филијале Централне банке БиХ.

ПЛАНОВИ ЗА ВАНРЕДНЕ ОКОЛНОСТИ

Централна банка БиХ организује међубанкарски клиринг платних трансакција и поравнање кроз ова два система од 05.01.2001. У претходним годинама рада ових система није се десило да се платни промет није могао обавити у данима када је то предвиђено. Како би обезбиједила да је систем плаћања путем БПРВ-а и жироклиринга увијек доступан, Централна банка БиХ има припремљене планове за ванредне околности с поступцима и мјерама за наставак поузданог, исправног и законитог рада БПРВ-а и жироклиринга. Централна банка БиХ у ванредним околностима предузима све неопходне мјере за обезбјеђење наставка поузданог, исправног и законитог рада БПРВ-а и жироклиринга, најкасније у року од два сата.

Централна банка БиХ је обезбиједила услове да се планови за ванредне околности могу реализовати и на резервној локацији у случају потребе. Централна банка БиХ обезбјеђује дислоцирани резервни систем БПРВ-а и жироклиринг центра у Главној банци Републике Српске Централне банке БиХ у Бања Луци, који омогућава настављање рада БПРВ-а и жироклиринг центра при ванредним околностима. За жироклиринг бранчеве, у случају недоступности, учесници шаљу налоге на жироклиринг центар.